

Андрій Ігорович ЗІНЧЕНКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Національного університету кораблебудування ім. адм. Макарова

**ФІНАНСОВО-ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПЕРСПЕКТИВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Зінченко, А. І. Фінансово-інноваційні засади перспективної антикорупційної діяльності [Текст] / Андрій Ігорович Зінченко // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 3. – С. 120–125. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Боротьба з корупцією є проблемою для України, про що додатково свідчить наполегливість міжнародних фінансових партнерів держави у питанні створення антикорупційного суду. Отже дослідження сучасного стану фінансово-інноваційних засад перспективної антикорупційної діяльності є актуальним.

Метою статті є дослідження фінансово-інноваційних засад перспективної антикорупційної діяльності, а саме: зміст та особливості їх еволюції.

Результати. Встановлено, що сьогодні генеруються цінні масиви даних, які підлягають аналізу на предмет виявлення статистичних залежностей та іншої цільової інформації. Спрофільований клієнт з законними доходами на тлі тотального впровадження технічних засобів прийому безготівкових платежів навіть на ринках і парковках, дозволить краще виявляти все те, на що спрямовано законодавство про боротьбу з відмиванням незаконних доходів і фінансуванням злочинності у всіх її проявах, а в частині, наприклад, економіки державних закупівель, як корупційно-вразливої ділянки національного господарювання, ускладнить корупційні схеми аж до її унеможливлення.

Висновки. Визначено, що по суті для сприяння правоохоронним органам у фінансовій та антикорупційній сферах пересічному громадянину жодних дій з цього приводу спрямовано здійснювати не знадобиться. Людина живе, працює, отримує заробітну плату, погоджується на обробку персональних даних, робить покупки, оплати, подорожує, приймає платежі, бере участь в акціях і т. д., а паралельно з цим вона є борцем зі злочинністю – донором big data mining, важливим статистом в боротьбі з порушенням фінансового та кримінального законодавства. В цілому модель, в разі впровадження з актуальними нюансами, може буде використана в т.ч. антикорупційними й іншими правоохоронними органами в процесі виконання своїх повноважень, що вкрай важливо в ключі піднесення антикорупційної боротьби на якісно новий рівень.

Ключові слова: антикорупційна діяльність, правоохоронні органи, корупція, механізм реалізації, смарт-контакти.

Andriy ZINCHENKO

PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance
National University of Shipbuilding, adm Makarov

FINANCIAL AND INNOVATIVE BASES OF PERSPECTIVE ANTI-CORRUPTION ACTIVITY

Abstract

Introduction. Fighting corruption is a problem for Ukraine, which is further illustrated by the persistence of international financial partners in the issue of creating an anti-corruption court. Therefore, research into the current state of financial and innovation fundamentals of promising

© Андрій Ігорович Зінченко, 2018

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2018 рік. Том 3. № 3.

anticorruption activities is relevant.

The purpose of this article is to study the financial and innovation fundamentals of promising anticorruption activity, namely the content and peculiarities of their evolution.

Results. It has been found that today valuable arrays of data are being generated that are subject to analysis for the purpose of identifying statistical dependencies and other targeted information. A profiled client with legitimate income on the background of the total introduction of technical means of receiving cashless payments, even in markets and parking lots, will let better identify all that targeted legislation on combating the laundering of illicit proceeds and the financing of crime in all its manifestations, and in part, for example, the public procurement economy, as a corruption vulnerable part of the national economy, will complicate corruption schemes until such an activity is made impossible.

Conclusions. It is determined that, in essence, in order to assist law enforcement bodies in the financial and anti-corruption spheres, an average citizen does not intend to carry out any actions in this regard. A person lives, works, receives wages, agrees to processing personal data, makes purchases, makes payments, travels, accepts payments, takes part in promotions, etc., and in parallel with it he is a criminal fighter – donor big data mining, an important statistician in the fight against violations of financial and criminal legislation. In general, the model, if implemented with actual nuances, can be used including anti-corruption and other law-enforcement agencies in the process of exercising their powers, which is extremely important in the key to raising anticorruption struggle to a qualitatively new level.

Keywords: anti-corruption activity, law enforcement agencies, corruption, mechanism of realization, smart contacts.

JEL classification: O 32; E 62

Вступ

У відповідності до Закону України «Про запобігання корупції» корупція визначається як використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб [1]. Аналіз стану і ступеню наукових розробок у зарубіжних та вітчизняних джерелах з досліджуваної проблематики свідчить, що питання засад перспективної антикорупційної діяльності викликає жвавий інтерес науковців, політиків, управлінців.

Питання фінансово-інноваційних засад перспективної антикорупційної діяльності висвітлюються у наукових доробках багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених і спеціалістів. Вказана проблематика лише формує науковий погляд сучасних фінансових науковців, оскільки історично вказаними проблемами займалися в основному науковці-юристи. Тому системних досліджень в фінансовому ключі на даний час не представлено.

Тому деякі питання щодо ролі, місця та основних складових розвитку фінансово-інноваційних засад перспективної антикорупційної діяльності залишаються недостатньо висвітленими та потребують комплексного дослідження.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження фінансово-інноваційних засад перспективної антикорупційної діяльності, а саме зміст та особливості їх еволюції. У межах досягнення мети виокремлено такі завдання:

- дослідити модель оцінки операцій, яка може допомогти створити централізовану базу даних підозрілих подій;
- встановити сутність згенерованих цінних масивів даних, які підлягають аналізу на предмет виявлення статистичних залежностей та іншої цільової інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Неправомірна вигода визначена законодавством як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [1]. В широкому сенсі за межами безпосередньо грошової форми мова йде в т.ч. про фінансові відносини, які врешті рещт можуть і не матеріалізуватись в самі гроші, але одночасно мати наслідками значні рухи активів, зобов'язань, тощо. Окремою пов'язаною проблемою в цьому контексті є легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення [2]. Боротьба зі вказаними явищами здійснюється серед традиційних правоохоронних заходів фінансово-спеціалізованими, в т.ч. шляхом фінансового моніторингу [3], а найближчим часом планується створення спеціалізованої Служби фінансових розслідувань, оскільки фінансова галузь (а як доведено вище вказана проблематика має поруч із юридично-зловмисним і фінансово-прикладний характер) є фактично провідником протиправних діянь в частині об'єктивного боку правопорушень на базі протиправного використання зловмисниками існуючих законних фінансових механізмів і технологій, без яких сучасне суспільне життя практично неможливо в поточних формі та вигляді. Таким чином, спеціалізовані знання в сучасній фінансовій галузі є невід'ємним інструментом боротьби з корупцією та легалізацією незаконних доходів і боротьбою з тероризмом.

На ранніх стадіях розвитку антикорупційного процесу спеціальні суб'єкти декларували власні доходи виходячи, в першу чергу, з довідок по доходи [4]. В узагальненому випадку там вказана сума нарахованих доходів до оподаткування. Водночас розпорядитися вією сумою з довідки або декларації не може ніхто як мінімум через необхідність відрахування відомих сум податків. Чи вистачить залишку після вирахувань умовному декларанту для проведення заявлених ним банківських операцій? Такий умовний контроль необхідно було вдосконалювати. В епоху готівки і паперового документообігу зробити це дуже складно. Однак, епоха інформаційних технологій і цифрових систем внесла радикальні зміни в перспективи питання, і зовсім скоро ця процедура може бути змінена. Практично всі організаційно-технічні передумови для цього вже сформовані. Нами пропонується перспективне бачення вирішення проблеми із використанням інноваційних технологій в т.ч. в державно-управлінській сфері як однієї з найбільш корупційно-вразливих через генерацію значних фінансових потоків та високим ступенем формалізації процесів та відповідальних за них.

Для цього згадаємо таку фундаментальну віху активно впроваджуваної нині cashless економіки як виплата заробітних плат у безготівковій формі – на банківську картку. Зручність підходу користувачі оцінили не відразу. Якщо звернутися до статистики НБУ, то перший час основною операцією клієнтів за зарплатними картками була «отримання готівки» на всю суму в день зарахування в банкоматі. Позитивний момент в такому осучасненні зарплатних відносин був, але спроби реалізувати його з використанням національної системи масових електронних платежів провалилися.

Отже, узагальнені ретроспективно-статистичні дані НБУ свідчать, що якщо на кінець 2001 року в країні було 3,2 мільйона власників 3,6 мільйона активних платіжних карток, то на квітень 2018 року кількість власників зросла до майже 42 млн осіб, яким було видано майже 60 млн карток. Активними є близько 35 млн [5].

Наступним завданням банків і законодавця було мотивувати отримувачів виплат здійснювати витрати не виводячи кошти з-під банківського контролю. Тобто безготівково в торговельній, і не тільки, мережі.

Більше за інших в цьому досяг успіху «Приватбанк», але не без допомоги держави, яка зобов'язала всіх основних учасників торгівлі мати обладнання для

прийому платіжних карток. У клієнтів банків з'явилася реальна можливість й інші способи користуватися безготівковими грошима – це і системи он-лайн банкінгу, і реальна можливість розплатитися в основних місцях торгівлі картою.

Сьогодні в 178 тис. підприємств торгівлі та послуг встановлено близько 240 тис. терміналів [5]. І навіть мережа банкоматів – 19 тис. по країні, до яких лояльний до cashless клієнт став звертатися все рідше.

У проміжному підсумку середній власник картки до банкомату став підходити не так часто й чималу частину своїх витрат здійснювати з використанням картки.

Статистичні дані свідчать: якщо в 2002 році власники 3,6 млн карток здійснили 6 млн платежів картками на суму 1 163 млн грн, то операцій зняття готівки з цих карток було 68 млн на суму 18 885 млн грн. Операцій зняття готівки було в більш ніж 11 разів більше за кількістю й більш ніж в 16 разів більше за сумами [5].

Середнє зняття готівки тоді становило 277,7 грн при середній зарплаті в 376. Таким чином, ми підтверджуємо статистично, що на зорі cashless близько 75% зарахувань на картки з них знімалося готівкою.

У 2017 році картина змінилася: 42 млн власників 60 млн карток здійснили вже 2 311 млн безготівкових платежів на 835 000 млн грн. А ось готівку знімали 780 млн разів на 1 289 721 млн грн.[5]

Кількість власників карток зросла в 11,6 разів, кількість оплат перевищила кількість зняття готівки майже в 3 рази. Сума зняття готівки перевищила суми безготівкових оплат за все приблизно в 1,5 рази.

При цьому середня сума зняття готівки склала вже 1653,5 грн при середній зарплаті 6785 грн.

Звичайно, сьогодні зарахування на картки мають іншу структуру, ніж в 2002 році, і на це потрібно робити поправку. Але середнє зняття готівки в банкоматі склало вже тільки 24% від середньої зарплати, тобто зменшилося за 16 років в 3 рази.

Додатково НБУ провадить політику зниження планки по великих покупках за готівковий розрахунок і розрахунках між юридичними особами [6].

Таким чином, встановлено, що сьогодні генеруються цінні масиви даних, що підлягають аналізу на предмет виявлення статистичних залежностей та іншої цільової інформації. З набором статистики на істотних тимчасових інтервалах математично можуть бути розраховані умовно середні витрати особи на продукти харчування, зв'язок, розваги, ліки і т. п. Будуть визначені часові, географічні, продуктові вподобання. Визначені поведінкові профілі, що в перспективі дозволить досить точно оцінювати вільні залишки коштів на рахунках особи і правдоподібність рухів по них. У поєднанні із системами блокування нетипових операцій це відкриває горизонти автоматизації антикорупційної боротьби, що дозволить виключити головний суб'єктивний фактор такої боротьби – живу людину.

Використовуючи такі підходи у державних масштабах вже практично завтра у клієнта при черговому фінансовому моніторингу операції цілком можуть попросити, якщо банк сторонній, або подивитися в профілі, якщо банк зарплатного проекту, скільки ж коштів з тих, що відображені в довідці про доходи, були клієнтом витрачені у торговельній мережі або по інших безготівкових напрямках за останні роки, які були за рік чи інший період вільні залишки на рахунках. Після чого можна вже об'єктивно порівняти суму підозрілого обороту, що моніториться або перевіряється ретроспективно в антикорупційних цілях, з отриманими даними й зробити висновок про те, чи вистачає вільних залишків чи кошти для операції мають невідоме або взагалі сумнівне джерело.

Природно, що така модель оцінки операцій буде автоматизована і технологія смарт-контрактів на блокчейні тут може допомогти створити централізовану базу

даних підозрілих подій, яка не редагується і яку можна буде аналізувати в робочому порядку, в т.ч. щодо юридичних осіб.

Модель спирається на дані всередині системи й не потребує сторонніх документів, а в разі технології смарт-контрактів можна виключити людський фактор і припинити можливе бажання іншого банку пропустити сумнівну операцію цінного клієнта, або корупційно закрити очі контролюючої особи на підозрілу операцію. Важливо зауважити, що критерії ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення сьогодні формалізовані відповідним наказом Міністерства фінансів [7] та можуть бути на даний момент машинно-оброблені принаймні частково. Подальша формалізація – окрема наукова фінансово-кваліметрична задача.

Спрофільований клієнт з законними доходами на тлі тотального впровадження технічних засобів прийому безготівкових платежів навіть на ринках і парковках, дозволить краще виявляти все те, на що спрямовано законодавство про боротьбу з відмиванням незаконних доходів і фінансуванням злочинності у всіх її проявах, а в частині, наприклад, економіки державних закупівель, як корупційно-вразливої ділянки національного господарювання, ускладнить корупційні схеми аж до унеможливлення такої діяльності.

По суті для сприяння правоохоронним органам у фінансовій та антикорупційній сферах пересічному громадянину жодних дій з цього приводу спрямовано здійснювати не знадобиться. Людина живе, працює, отримує заробітну плату, погоджується на обробку персональних даних, робить покупки, робить оплати, подорожує, приймає платежі, бере участь в акціях і т. д., а паралельно з цим вона є борцем зі злочинністю – донором big data mining, важливим статистом в боротьбі з порушенням фінансового та кримінального законодавства.

Важливо зауважити, що при скорингу позичальника і перевірках на фрод банки вже сьогодні використовують дані операторів стільникового зв'язку [8].

Викладене може стати в т.ч. важливішим механізмом реалізації проекту закону Міністерства фінансів «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо критеріїв визначення осіб з високими доходами» [9].

Висновки та перспективи подальших розвідок

В цілому модель, в разі впровадження з актуальними нюансами, може буде використана в т.ч. антикорупційними й іншими правоохоронними органами в процесі виконання своїх повноважень, що вкрай важливо в ключі піднесення антикорупційної боротьби на якісно новий рівень.

Список літератури

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
3. Державна служба фінансового моніторингу. Нормативно-правові засади діяльності. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=107&lang=uk.
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
5. Національний банк України. Платіжні системи і розрахунки. Інформаційні матеріали. URL: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219

6. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова правління Національного банку України від 29.12.2017 № 148. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>
7. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: Наказ Міністерства фінансів України від 08.07.2016 № 584. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1047-16>
8. Карпусь В. При оценке надёжности заёмщика банки начинают использовать данные операторов сотовой связи. (2017). URL: <https://itc.ua/blogs/pri-otsenke-nadyozhnosti-zayomshhika-banki-nachinayut-ispolzovat-dannyye-operatorov-sotovoy-svyazi/>
9. Міністерство фінансів України. Проекти регуляторних актів для обговорення 2018. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/proekty-rehuliatornykh-aktiv-dlia-obhovorennia-?category=aspekti-roboti>.

References

1. Pro zapobigannya korupciyi: Zakon Ukrayiny`. [On Prevention of Corruption: Law of Ukraine]. №. 1700-VII. Dated 14.10.2014. Available at:: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
2. Pro zapobigannya ta proty`diyu legalizaciyi (vidmy`vannyu) dohodiv, oderzhany`x zlochy`nny`m shlyaxom, finansuvannyu terory`zmu ta finansuvannyu rozpovsyudzhennya zbroyi masovogo zny`shhennya: Zakon Ukrayiny`. [On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of the Proceeds from Crime, Terrorist Financing and Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction: Law of Ukraine]. № 1702-VII dated 14.10.2014. Available at:: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
3. State Financial Monitoring Service. Normative-legal principles of activity. Available at: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=107&lang=uk.
4. Pro derzhavnu sluzhbu: Zakon Ukrayiny`. [About the civil service: Law of Ukraine]. № 889-VIII dated 10.12.2015. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
5. National Bank of Ukraine. Payment systems and calculations. Information materials. Available at: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
6. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro vedennya kasovy`x operacij u nacional`nij valyuti v Ukrayini: Postanova pravlinnya Nacional`nogo banku Ukrayiny`. [On Approval of the Regulation on the Conduct of Cash Transactions in the National Currency in Ukraine: Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine]. № 148 dated 29.12.2017. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>
7. Pro zatverdzhennya Kry`teriyiv ry`zy`ku legalizaciyi (vidmy`vannya) dohodiv, oderzhany`x zlochy`nny`m shlyaxom, finansuvannya terory`zmu ta finansuvannya rozpovsyudzhennya zbroyi masovogo zny`shhennya: Nakaz Ministrestva finansiv Ukrayiny`. [On Approval of the Risk Criteria for the Legalization (Laundering) of the Proceeds from Crime, Terrorist Financing and the Financing of the Proliferation of Weapons of Mass Destruction: The decree of the Ministry of Finance of Ukraine]. № 584 dated 08.07.2016. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1047-16>
8. Karpus`, V. (2017). «At assessing the reliability of the borrower banks begin to use the data of mobile operators». Available at:: <https://itc.ua/blogs/pri-otsenke-nadyozhnosti-zayomshhika-banki-nachinayut-ispolzovat-dannyye-operatorov-sotovoy-svyazi/>
9. Ministry of Finance of Ukraine. Draft regulatory acts for discussion 2018. URL: <https://www.minfin.gov.ua/news/view/proekty-rehuliatornykh-aktiv-dlia-obhovorennia-?category=aspekti-roboti>.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2018 р.